

WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

An aerial photograph of a city, likely Kraków, showing a dense cluster of buildings with red-tiled roofs and a prominent church spire. The image is overlaid with a semi-transparent teal color.

wykładnia prawa

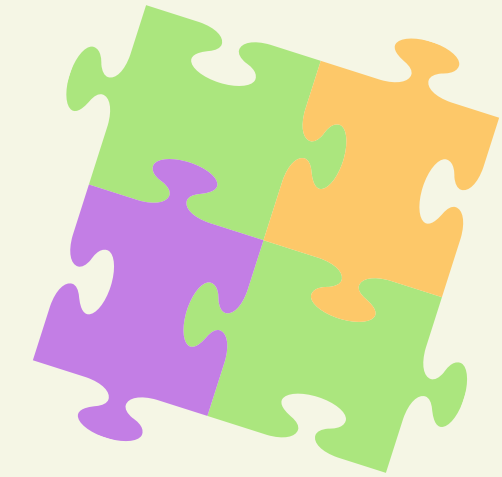
KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

WYKŁADNIA PRAWA

Czyż umiejętność interpretacji prawa nie stanowi najważniejszej sfery działań w ramach prawniczych kompetencji?

Ewa Łętowska, *Boska sztuka interpretacji*

W ZNACZENIU PRAGMATYCZNYM

- **ciąg czynności** podejmowanych przez określony podmiot (**interpretatora**), polegający na **rekonstrukcji norm** z przepisów prawnych oraz **dążący do ustalenia znaczenia** tekstu normatywnego w sytuacji, gdy jest ono **wątpliwe**
- takie ujęcie interpretacji prawniczej **zakłada podział wykładni ze względu na sposób jej przeprowadzenia** i wyróżnienia w związku z tym wykładni **językowej, systemowej i funkcjonalnej**
- *"Sąd dokonał wykładni art. 15 ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną"*

W ZNACZENIU APRAGMATYCZNYM

- **rezultat czynności interpretatora**, czyli zrekonstruowaną z przepisów **normę prawną** lub **wypowiedź stwierdzająca**, jakie jest "właściwe" znaczenie niejasnego tekstu prawnego
- jest to więc jakaś **wersja rozumienia określonego tekstu prawnego**
- takie ujęcie procesu interpretacyjnego **zakłada podział wykładni ze względu na zakres ustaleń interpretacyjnych** (wynik), który prowadzi do rozróżnienia wykładni **stwierdzającej, rozszerzającej i zawężającej**
- *"Orzeczenia interpretacyjne TK zawierają wykładnię określonych przepisów"*

WYKŁADNIA PRAWA

FILOZOFIA WYKŁADNI

- ogół **przedsądów** i **założeń filozoficznych** odnośnie **języka**, **natury tekstu**, **natury prawa**, **procesu rozumienia** przyjmowanych przez interpretatora albo przez twórcę określonej koncepcji / teorii wykładni

KONCEPCJA / TEORIA WYKŁADNI

- jest to **spójny zespół poglądów** odnośnie tego:
 - 1) czym wykładnia prawa jest lub w jaki sposób jest przeprowadzana (**teorie opisowe wykładni**)
 - 2) bądź też czym wykładnia prawa być powinna lub jak powinno się ją przeprowadzać (**teorie normatywne wykładni**)

IDEOLOGIA WYKŁADNI

- **ideologia** – świadome preferowanie określonych wartości **przed innymi** (wyznawca ideologii wie, że istnieją inne wartości konkurencyjne oraz ich wyznawcy)
- **ideologia wykładni prawa** – jest to **zespół poglądów**:
 - 1) dotyczących **podstawowych wartości**, jakie powinien **uwzględnić interpretator, dokonując wykładni** tekstów prawnych
 - 2) pozwalających na udzielenie odpowiedzi na pytanie, **jakie znaczenie przepisów prawnych jest znaczeniem „właściwym”**, jeśli uznać określone **wartości** za **podstawowe** w procesie wykładni
 - 3) stanowiących **uzasadnienie dla dyrektyw**, w szczególności dyrektyw preferencji i procedury, za pomocą których należy określić „właściwe” znaczenie tekstu prawnego

Każda koncepcja wykładni przyjmuje *explicite* bądź *implicite* jakąś filozofię oraz jakąś ideologię wykładni prawa

FILOZOFIA WYKŁADNI PRAWA

FILOZOFIA ANALITYCZNA

- zakłada **fenomenologiczną koncepcję języka**, tzn. zakłada, że **słowa znaczą dzięki stałej więzi** (korespondencji) między danym terminem a elementem rzeczywistości
- **rozumienie** polega na przyporządkowaniu stabilnych znaczeniowo terminów do tekstu – w ten sposób odkodowuje się znaczenie
- **znaczenie** jest przede wszystkim **funkcją tekstu**
- tekst może być **jednoznaczny** lub **wieloznaczny** i nie zależy to od kompetencji podmiotu czytającego, tylko od samego tekstu
- jedyną **kompetencją podmiotu**, która ma wpływ na rozumienie jest znajomość języka
- **proces rozumienia** ma swój **początek i koniec łatwy do ustalenia**
- **nie sprawdza się w praktyce**

FILOZOFIA HERMENEUTYCZNA

- zakłada, że **język i rzeczywistość** to dwa odrębne i niezależne systemy
- **nie ma żadnych stałych** (ahistorycznych, niezmiennych w czasie) **związków** między **słowa**mi, a **elementami rzeczywistości**
- **rozumienie polega nie tylko na czytaniu tekstu, ale także na badaniu kontekstu**, co oznacza, że znaczenie jest nie tyle funkcją tekstu, co funkcją kompetencji językowych interpretatora
- **proces rozumienia** nie ma początku ani końca, który byłby możliwy do precyzyjnego ustalenia – rozumienie jest determinowane przez rozumienie (sam proces dochodzenia do sensu ma **strukturę spiralną**)
- hermeneutyka przyjmuje 2 postaci:
 - 1) **hermeneutyka egzegetyczna** (*co autor miał na myśli?*)
 - * celem rozumienia jest ustalenie treści, którą autor tekstu chciał przekazać, zatem prawdziwe znaczenie należy do autora
 - 2) **hermeneutyka swobodna** (*co utwór autora mówi Nam dzisiaj?*)
 - * właściwe znaczenie należy do aktualnej wspólnoty interpret.
 - * więź autora z tekstem nie ma wystarczającej legitymacji, by narzucać autorskie rozumienie tekstu

IDEOLOGIA WYKŁADNI PRAWA

W zależności od uznania wartości „statycznych” lub „dynamicznych” za podstawowe w procesie interpretacji tekstu prawnego przyjmuje się **statyczną ideologię** wykładni prawa lub **dynamiczną ideologię** wykładni prawa.

Wybór ideologii wykładni jest wyborem wartości, które powinny być respektowane w procesie wykładni prawa

IDEOLOGIA STATYCZNA

- **dopóki dany przepis nie zostanie formalnie derogowany, dopóty obowiązuje w znaczeniu nadanym mu przez historycznego prawodawcę** – zakłada, że **znaczenie** tekstu prawnego powinno być **stałe** oraz zgodne z autentycznymi intencjami i wolą historycznego prawodawcy
- dominuje w okresach **stabilizacji ustrojowej**, charakterystyczna dla **pozytywizmu prawniczego**
- interpretator powinien rekonstruować znaczenie w drodze badań archiwalnych i historycznoprawnych
- **wyklucza zmienność znaczenia przepisów prawnych w zależności od zmieniającego się kontekstu społeczno-politycznego i ekonomicznego**, w którym funkcjonuje prawo
- **wartości naczelne:**
stałość i pewność prawa (przewidywalność konsekwencji prawnych), **bezpieczeństwo prawne** (ochrona praw jednostki), **równość wobec prawa**, **praworządność**, **legalność**, **nieretroaktywność prawa**
- **postuluje stosowanie wykładni językowej i systemowej**, a zaleca ograniczone stosowanie wykładni funkcjonalnej;
- można ją powiązać z **ideologią związanej decyzji stosowania prawa**
- nazywana również **konceptją wykładni subiektywnej lub intencjonalnej** – postuluje, aby interpretator orientował się w wykładni na (subiektywną) wolę i intencje historycznego prawodawcy.

IDEOLOGIA WYKŁADNI PRAWA

IDEOLOGIA DYNAMICZNA

- **interpretator** w procesie wykładni prawa **powinien się kierować interesem społecznym, społeczno-gospodarczym** **przeznaczaniem prawa i ocenami społecznymi** – wszystkie te pojęcia, to **kategorie zmienne**, których treść ulega zmianom w następstwie przeobrażeń społecznych – **prawo musi nadążać za rozwojem społeczeństwa**
- charakterystyczna dla nurtów odrzucających założenia pozytywizmu (jusnaturalizm, nurt hermeneutyczny)
- znaczenie tekstu powinno się zmieniać w zależności od zmian kontekstu, w którym prawo funkcjonuje – **kontekst tworzą podstawowe zasady ustroju społecznego, politycznego i ekonomicznego państwa oraz pozaprawne reguły i oceny społeczne**, które aktualnie uznaje się za miarodajne, tzn. takie, które można przypisać aktualnemu prawodawcy (wola aktualnego prawodawcy rozumiana jako cele preferowane przez podmioty obecnie tworzące prawo)
- **wartości nadrzędne:**
 - **adekwatność prawa i życia, skuteczność prawa, elastyczność prawa**
- w przypadku kolizji interpretacyjnej należy **preferować wynik wykładni funkcjonalnej**, przed wynikami wykładni językowej i systemowej
- można ją powiązać z **ideologią swobodnej decyzji stosowania prawa**;
- **określana także mianem koncepcji wykładni obiektywnej** – zakłada niezależność ustaleń interpretacyjnych od subiektywnej woli historycznego prawodawcy.
- **dynamiczna zmienność znaczenia tekstów prawnych uznawana jest za nieuchronną**, a poszukiwanie nowych znaczeń, ich odkrywanie lub kreowanie staje się podstawowym zadaniem interpretatora.

REGUŁY EGZEGEZY

Teksty prawne wyjątkowo tylko formułują, w pełni rozwinięte normy postępowania, pozwalające określić *kto? kiedy? co?* czynić według prawa powinien. Podobnie zresztą prawo zwyczajowo przybiera często postać takich formuł (paremii), których dokładny sens normatywny wymaga dopiero ustalenia.

Reguły egzegezy – reguły opracowywania tekstów prawnych – dzielimy je na reguły:

REGUŁY INTERPRETACYJNE (REGUŁY WYKŁADNI)

- **reguły przekładu przepisów prawnych na normy**
- są to reguły będące wytworem doktryny prawniczej, niejednokrotnie sporne, niesprecyzowane i nieusystematyzowane

REGUŁY KOLIZYJNE

- wytworzony przez doktrynę prawniczą, pewien **zespół reguł służących do wyeliminowania różnego rodzaju niezgodności w zbiorze obowiązujących norm prawnych**
- jeśli interpretacja i wnioski prawnicze miałyby prowadzić do norm między sobą niezgodnych, to często koryguje się je w taki sposób, by w miarę możliwości kolizje wyeliminować.

REGUŁY INFERENCYJNE (REGUŁY WNIOSKOWAŃ PRAWNICZYCH)

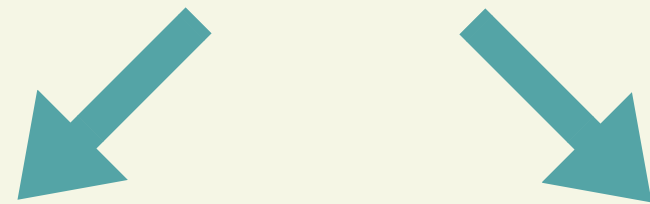
- **reguły rozumowań oparte na kryteriach logicznych, instrumentalnych bądź aksjologicznych**, które pozwalają na podstawie norm wyrażonych wprost w przepisach prawa uznać za obowiązujące również takie normy, które wprawdzie nie są wyrażone, ale stanowią konsekwencję tych pierwszych, wobec czego należy uznać, że również przynależą do systemu prawa

RACJE WYKŁADNI

Przepis prawny może być tak sformułowany, że interpretator nie rozumie go w całości lub w części.

Racje wykładni to po prostu powody, dla których wykładnia powinna być dokonywana.

Mogą być dwojakiemu rodzaju:

RACJE O CHARAKTERZE LINGWISTYCZNYM

- gdy interpretator ma trudności ze zrozumieniem języka tekstu prawnego

RACJE O CHARAKTERZE POZALINGWISTYCZNYM

- gdy interpretator rozumie sens językowy przepisu, określony albo poprzez zastosowanie reguł sensu języka prawnego (rozumienie bezpośrednie) albo poprzez zastosowanie językowych dyrektyw interpretacyjnych (rozumienie pośrednie), **ale mimo to ma wątpliwości o charakterze pozajęzykowym** dotyczące zakresu zastosowania i zakresu normowania normy określonej na podstawie przepisów prawnych i w związku z tym uznaje, że **określona na tej podstawie norma nie może być stosowana** (racje funkcjonalne i racje systemowe)

RACJE JĘZYKOWE

- **otwarta struktura języka naturalnego, którego odmianą jest język prawny**
 - * język naturalny jest semantycznie otwarty lub inaczej mówiąc, niedookreślony znaczeniowo (**sfera cienia semantycznego** – nieostre granice denotacji powodują, że za pomocą reguł semantycznych tego języka nie da się rozstrzygnąć, czy określone obiekty należą czy nie należą do denotacji określonej nazwy lub wyrażenia)
 - * przykładem takich nazw i wyrażen są np.: *młodzieniec, substancje toksyczne, substancje żrące i cuchnące, pojazd mechaniczny, materiały pornograficzne, czyn lubieżny, rodzina, sekta religijna, dorobek*
- **niekiedy prawodawca celowo posługuje się zwrotami niedookreślonymi znaczeniowo, co ma miejsce w przypadku stosowania np. klauzul generalnych** (przepisy odsyłające do ocen interpretatorów prawa) – to odesłanie może mieć postać:
 - A. użycia przez ustawodawcę w tekście prawnym **zwrotów ocennych odsyłających do określonego systemu wartości** (moralnych, religijnych, politycznych, ekonomicznych) – *dobro społeczne, ważny interes publiczny, przyrodzona i niezbywalna godność człowieka, dobro małoletniego, chrześcijański system wartości, społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa, właściwości (natura) stosunku prawnego*
 - B. **odesłania do pozaprawnych zasad postępowania**, które mają **uzasadnienie aksjologiczne**, czyli do **innego niż prawny systemu normatywnego** (norma moralna, norma obyczajowa) – *zasady współżycia społecznego, zasady słuszności, zasady sprawiedliwości, dobre obyczaje, zasady humanitaryzmu*
 - C. posłużenia się **nieostrymi znaczeniowo zwrotami ocennymi, których użycie nie stanowi odesłania do pozaprawnego systemu wartości** – *silne wzburzenie, znaczna szkoda, należyta staranność, należyta ostrożność, ważne powody, ważny interes podatnika*

RACJE POZAJĘZYKOWE

- interpretator może uznać:

A. że **zrozumiały od strony językowej tekst prawny zawiera normy:**

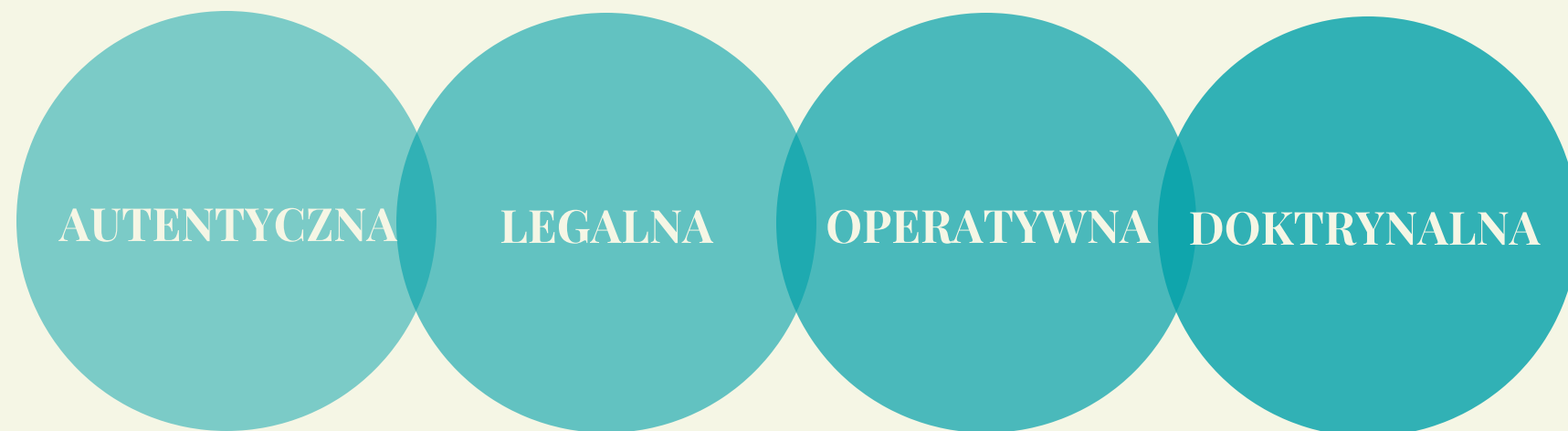
- * **nieżyciowe** (nieadekwatne do zmieniającej się rzeczywistości),
- * **sprzeczne z aktualnymi zasadami ustroju** politycznego, ekonomicznego i społecznego państwa,
- * **niesłuszne lub niesprawiedliwe,**
- * **sprzeczne z aktualnie akceptowanym systemem wartości,**
- * **niezgodne:**
 - z intencjami **prawodawcy historycznego**
 - lub **aktualnego,**
 - lub **takie, których stosowanie byłoby niecelowe** ze względu na ocenę ich stosowania w kategoriach **zysków i strat** (są to racje o charakterze aksjologicznym, zwane także racjami funkcjonalnymi)

B. że **zrozumiały od strony językowej tekst prawny zawiera normy:**

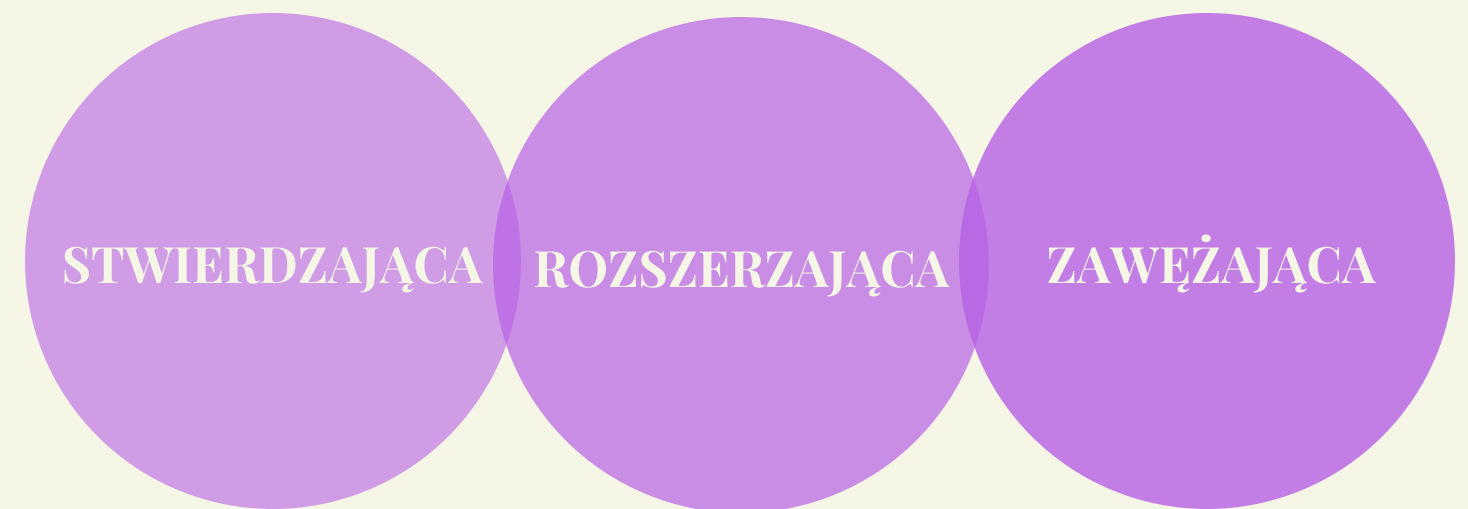
- * **sprzeczne z innymi normami** albo
- * **stanowi regulację niezupełną,** prowadząca do powstania luk w prawie i uniemożliwiająca podjęcie decyzji w rozstrzyganej sprawie (racje te można określać jako racje systemowe)

PODZIAŁ WYKŁADNI ZE WZGLĘDU NA:

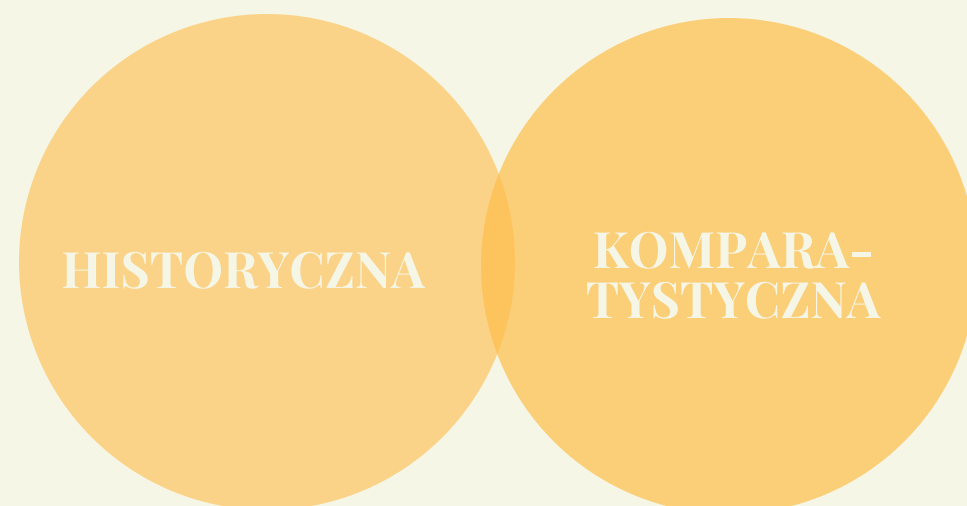
MOC WIĄŻĄCĄ I PODMIOT
DOKONUJĄCY WYKŁADNI

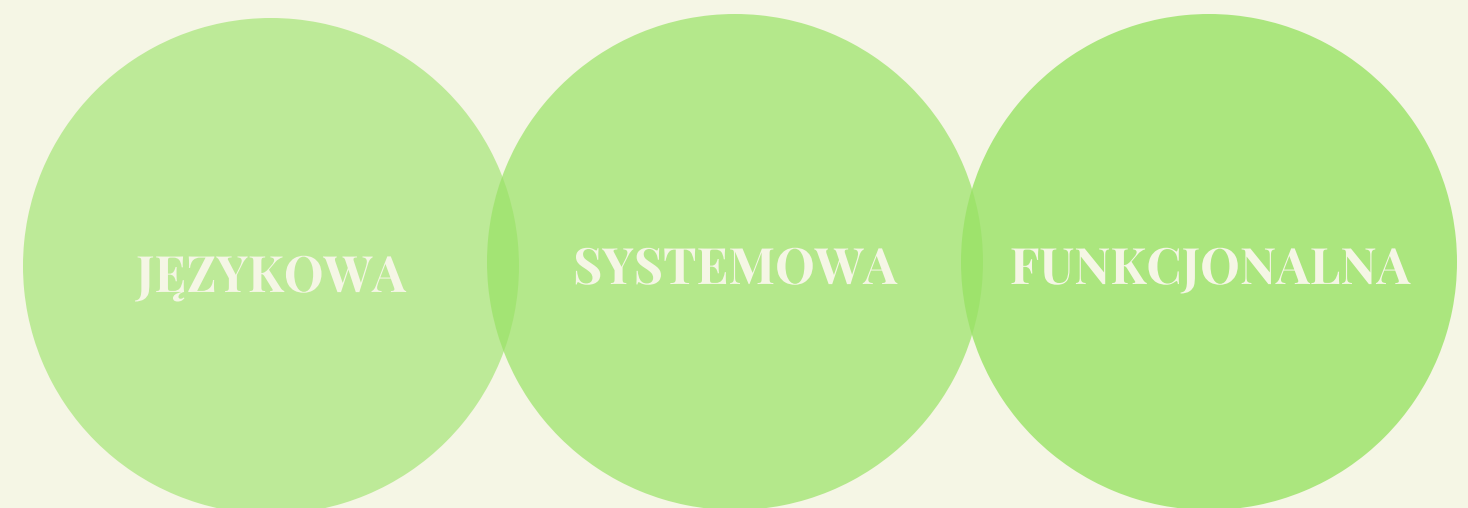
WYNIK

WYKORZYSTANE MATERIAŁY

RODZAJ WYKORZYSTANYCH
DYREKTYW INTERPRETACYJNYCH

MOC WIĄŻĄCA I PODMIOT DOKONUJĄCY WYKŁADNI

WYKŁADNIA AUTENTYCZNA

- dokonywana przez ten sam podmiot, który **ustanowił** dany akt prawny – ma więc ona **taką samą** (identyczną) **moc wiążącą** co akt prawny
- **kompetencja** do przeprowadzenia tego typu wykładni **wynika z mniejszego na większe z kompetencji prawotwórczej** – skoro dany organ ma prawo ustanawiać zakazy i nakazy określonego zachowania, to tym bardziej ma prawo je tłumaczyć, kiedy zostaną wydane

WYKŁADNIA LEGALNA (DELEGOWANA)

- jest **przeprowadzana przez organ delegowany**, tj. upoważniony przez prawodawcę do dokonywania wykładni prawa
- **moc wiążąca** takiej wykładni **zależy od zakresu upoważnienia** oraz **kompetencji podmiotu upoważnionego**
 - * może obowiązywać powszechnie,
 - * tylko dla organu, który wykładni dokona
 - * lub dla organów mu podległych,
- **charakter abstrakcyjny** (niezwiązana z rozstrzygnięciem danej sprawy)
- **w Polsce ta wykładnia ma długą tradycję** – prawo do powszechnie obowiązującej, legalnej wykładni ustaw miała **Rada Państwa**. Potem, od połowy lat 80 do 1997 r. kompetencję taką posiadał **TK**. Obecnie, nie ma w Polsce organu upoważnionego do przeprowadzania powszechnie obowiązującej wykładni legalnej.

MOC WIAŻĄCA I PODMIOT DOKONUJĄCY WYKŁADNI

WYKŁADNIA OPERATYWNA

- dokonywana przez sądy i organy administracyjne w procesie rozstrzygnięcia konkretnych spraw karnych, cywilnych i innych
- zasadą jest, że wykładnia taka wiąże wszystkich, ale tylko *in concreto*, w konkretnej sprawie
- wyjątkiem od tej zasady są orzeczenia prejudycjalne wydane w odpowiedzi na pytania prawne sądów – takie orzeczenia wiążą sądy także w sprawach podobnych

WYKŁADNIA DOKTRYNALNA (NAUKOWA)

- jest przeprowadzana przez naukę prawa i przedstawicieli doktryny prawniczej
- nie ma oficjalnie żadnej mocy wiążącej, gdyż doktryna prawa nie ma kompetencji prawotwórczej
- w praktyce jednak sądy i organy administracji uwzględniają wykładnię doktrynalną i odgrywa ona dużą rolę (prawdę mówiąc, w dobrym tonie jest sądowe orzeczenie z uwzględnieniem poglądu doktryny – wzmocnienie argumentacji, rola uzasadnienia)
- przeprowadzana w formie glosów do orzeczeń najwyższych instancji sądowych, komentarzy tekstów prawnych i opracowań naukowych

WYNIK

WYKŁADNIA STWIERDZAJĄCA (LITERALNA)

- wykładnia **dokonywana zgodnie z literą prawa**, zgodna z wolą i intencjami prawodawcy,
- ma miejsce kiedy **rezultat wykładni językowej oraz systemowej i funkcjonalnej są zbieżne lub identyczne**
- interpretator akceptuje znaczenie tekstu prawnego, ponieważ to, co powiedział prawodawca pokrywa się z tym co chciał powiedzieć

WYKŁADNIA ROZSZERZAJĄCA

- daje **wynik szerszy od wykładni językowej** – przypisujemy znaczenie przepisu szersze od znaczenia językowego, ponieważ **prawodawca powiedział mniej niż zamierzał**,
- mimo, iż przepis jest jasny interpretator dokonuje rozszerzenia znaczenia ze względu na ważne **racje systemowe lub funkcjonalne**

WYKŁADNIA ZAWĘŻAJĄCA

- daje **wynik o znaczeniu węższym niż znaczenie językowe**, ponieważ **normodawca powiedział więcej niż zamierzał**
- interpretator dokonuje zatem zawężenia znaczenia z uwagi na racje **systemowe lub funkcjonalne**
- przykładowo:
zawężenie przepisu o „obowiązku opieki“ – odmowa łożenia przez rodziców rencistów na utrzymanie pełnoletniego syna, który uchyla się od pracy – zawężenie, bowiem byłoby to sprzeczne z zasadami słuszności (wykładnia funkcjonalna)

WYKORZYSTANE MATERIAŁY

WYKŁADNIA HISTORYCZNA

- sposób ustalenia prawidłowego znaczenia tekstu prawnego, w którym to **interpretator odwołuje się do materiałów historycznych**, zawierających informacje o **genezie** aktualnie obowiązującej regulacji prawnej oraz **dyskusji towarzyszącej jej ustanowieniu**
- **interpretator korzysta z materiałów dodatkowych**, tj. projekt aktu, informacje o okolicznościach jego uchwalenia, informacje o podobnych regulacjach z przeszłości, o nowelizacjach po to, by określić kierunek historycznego rozwoju prawa
- **subiektywna / intencjonalna** – zmierza do określenia woli lub zamiaru historycznego prawodawcy

WYKŁADNIA KOMPARATYSTYCZNA

- **interpretacja prawa krajowego z wykorzystaniem informacji o prawie obowiązującym w innych państwach**
- przy ustalaniu znaczenia tekstu prawnego interpretator wykorzystuje obowiązujące w innych krajach teksty (akty prawodawcze), które to regulują **kwestie analogiczne** do tych, które są przedmiotem interpretowanych przepisów prawnych, a także kwestie związane z tymi tekstami doktrynę prawniczą i orzecznictwo

"Interpretatorowi wolno korzystać z wszelkich materiałów historycznych i komparatystycznych, które mają znaczenie dla ustalenia sensu interpretowanego przepisu prawnego"

RODZAJ ZASTOSOWANYCH DYREKTYW INTERPRETACYJNYCH

WYKŁADNIA JĘZYKOWA (GRAMATYCZNA)

- **podstawowy typ wykładni prawa** – polega na ustalaniu znaczenia tekstu prawnego przez **odwołanie się** interpretatora do przesłanek, które tworzą **kontekst językowy** występowania określonych **terminów, zwrotów** czy **wyrażeń w języku prawnym**.
- **norma prawna** jest sformułowana w **języku prawnym**, który cechuje się szeregiem różnic w porównaniu do języka potocznego – język jest bowiem charakteryzowany się z punktu widzenia składni, semantyki i pragmatyki.
- dla rozważań nad wykładnią podstawową doniosłość mają **właściwości semantyczne norm** i ich **elementów** oraz **różnice znaczeniowe**, jakie występują między znaczeniami zwrotów języka prawnego a znaczeniami równokształtnych zwrotów w języku potocznym.
- wobec występowania różnych **stopni precyzji znaczenia** poszczególnych zwrotów możemy odnotować 3 zakresy zaliczenia przedmiotu X do zakresu desygnatów nazwy „X”:
 - 1) „jądro znaczeniowe”
 - 2) sferę przejściową oraz
 - 2) krąg zewnętrzny
- **wątpliwości** wywołujące potrzebę wykładni operatywnej **najczęściej dotyczą** właśnie owej „**sferę przejściowej**” i są stymulowane przez **oceny** będące **punktem wyjścia wykładni operatywnej**.

DYREKTYWY WYKŁADNI JĘZYKOWEJ

Dyrektywy interpretacyjne wykładni językowej (J. Wróblewski):

DI₁

*Interpretowanym zwrotom nie można bez dostatecznych powodów przypisywać swoistego znaczenia prawnego, ale gdy się ustali, że takie znaczenie mają, wówczas należy się nim posługiwać bez względu na to, jakie znaczenie mają równokształtne zwroty w języku potocznym (**domniemanie języka potocznego (naturalnego)**)*

DI₂

*Interpretowanym zwrotom, których znaczenie określone jest przez język prawny, nie można bez dostatecznych powodów przypisywać znaczenia specjalnego należącego do terminologii części systemu prawa, ale gdy się je ustali, należy posługiwać się nim bez względu na to, jakie znaczenie mają równokształtne zwroty w języku prawnym (**domniemanie języka prawnego**)*

DI₃

Nie można nadawać identycznym sformułowaniom w ramach tego samego aktu prawnego różnego znaczenia, o ile z aktu nie wynikają wskazówki, pozwalające na takie różne rozumienie tych samych sformułowań poszczególnych norm

DI₄

Ustalenie szczególnego znaczenia prawnego (DI 1) czy też szczególnego znaczenia terminologicznego (DI 2) nie może nastąpić bez dostatecznie szerokiego rozważenia znaczenia różnokształtnych zwrotów w normach należących do danego systemu prawa lub jego części

DYREKTYWY WYKŁADNI JĘZYKOWEJ

DI 5

*Jeżeli istnieje w systemie prawnym wiążące ustalenie znaczenia określonych zwrotów zawartych w normach prawnych tego systemu, to należy ich używać w tym właśnie znaczeniu, chyba, że z interpretowanej normy z oczywistością wynika, że trzeba użyć zwrotu w znaczeniu odmiennym do ustalonego (**nakaz przestrzegania definicji legalnych**)*

DI 6

*Niedopuszczalne jest takie ustalenie znaczenia normy, przy którym pewne jej zwroty traktowane są jako zbędne (**zakaz wykładni per non est**) – dyrektywa zakładająca racjonalność językową prawodawcy*

DI 7

Znaczenie zwrotów powstałych przez połączenie zwrotów prostych należy ustalać zgodnie z regułami syntaktycznymi języka, do którego interpretowana norma należy

Dodatkowo:

- Jeżeli na gruncie języka potocznego można przypisać wyrażeniom użytym w tekście prawnych kilka znaczeń, to należy wybrać takie znaczenie, które jest najbardziej oczywiste (**wybór znaczenia oczywistego**)
- Jeżeli określony termin należy do terminów specyficznych w określonej dziedzinie wiedzy lub praktyki społecznej, to należy przyjąć znaczenie, jakie termin ten ma w tej właśnie dziedzinie (**domniemanie znaczenia specjalnego**)
- Różnym zwrotom w ramach jednego aktu prawnego nie należy nadawać tego samego znaczenia (**zakaz wykładni synonimicznej**)
- Tym samym zwrotom w ramach jednego aktu prawnego nie należy nadawać różnych znaczeń (**zakaz wykładni homonimicznej**)

RODZAJ ZASTOSOWANYCH DYREKTYW INTERPRETACYJNYCH

WYKŁADNIA SYSTEMOWA

- polega na ustaleniu znaczenia tekstów prawnych ze względu na **kontekst systemowy**, który tworzą następujące przesłanki: **zasady prawa**, **cechy systemu prawa**, **systematyka zewnętrzna** i **wewnętrzna aktu** normatywnego.
- ma **charakter subsydiarny** wobec wykładni językowej.
- założenie niesprzeczności systemu jest przyjmowane przez interpretatora łącznie z postulatem by te sprzeczności usuwać – chodzi przy tym o sprzeczności techniczne, które organ stosujący prawo uznaje za pozorne. Usuwanie sprzeczności technicznych odbywa się poprzez reguły kolizyjne lub przez wykładnię, gdy posłużenie się regułami kolizyjnymi nie doprowadzi do stwierdzenia, że jednak z norm sprzecznych nie obowiązuje.
- co więcej, w systemie prawa wyróżnia się „**zasady**” i „**zwykłe normy**” i niezależnie od tego, jakie prawoznawstwo ma poglądy co do tego, co należy rozumieć przez pojęcie „zasady systemu prawa”, te pierwsze zawsze mają pierwszeństwo przez „zwykłymi” normami prawa.
- **systematyka aktu również brana jest pod uwagę jako pomocniczy środek interpretacyjny**. Jej uwzględnienie opiera się na założeniu, że normy prawne:
 - A. zostały zgrupowane w działy, części, tytuły, artykuły, paragrafy itp. wedle jakichś jednolitych zasad prawidłowej techniki legislacyjnej (**systematyka wewnętrzna**)
 - B. oraz na akty główne i przepisy przejściowe, wprowadzające (**systematyka zewnętrzna**).

DYREKTYWY WYKŁADNI SYSTEMOWEJ

Dyrektywy interpretacyjne wykładni systemowej (J. Wróblewski) – odwołując się do zasad prawa:

DI 8

Interpretator powinien tak ustalać znaczenie interpretowanej normy, by nie pociągało to za sobą sprzeczności technicznej między normą interpretowaną a jakakolwiek z norm należących do tego samego systemu prawa

DI 9

W razie sprzeczności normy z zasadą systemu prawa, należy tak ustalić znaczenie interpretowanej normy, by nie była ona z tą zasadą sprzeczna

DI 10

*Jeżeli na gruncie dyrektyw wykładni językowej istnieją wątpliwości co do znaczenia normy prawnej, należy wybrać takie ustalenie, które jest zgodne z zasadami części systemu prawa i systemu prawa, do którego interpretowana norma należy **(dyrektywa II stopnia – pomoc w usunięciu wątpliwości powstałych na gruncie wykładni językowej)***

DI 11

Jeżeli interpretator powołuje się na zasadę systemu prawa (lub jego części), to powinien określić tę zasadę przez wskazanie konkretnej normy lub grupy norm zawierającej daną zasadę lub też normę (grupę norm), z której ta zasada wynika na gruncie przyjętych reguł inferencyjnych

DI 12

Ustalając znaczenie normy interpretator powinien brać pod uwagę systematykę wewnętrzną aktu, w którym dana norma się mieści, ale można od niej odstąpić w tych wypadkach, gdy ustalenia uzyskane na podstawie innych dyrektyw interpretacyjnych zgodnie prowadzą do takiego ustalenia znaczenia normy, przy którym jej położenie w systematyce wewnętrznej aktu jest wadliwe

DYREKTYWY WYKŁADNI SYSTEMOWEJ

DI 13

Znaczenie interpretowanej normy należy ustalić w ten sposób, by było ono najbardziej harmonijne w stosunku do innych norm części systemu prawa, do którego norma ta należy

Dodatkowo: odwołując się do zasad prawa:

- Ustalając znaczenie tekstu prawnego należy brać pod uwagę przede wszystkim zasady konstytucyjne
- Jeżeli po przeprowadzeniu wykładni językowej istnieją wątpliwości co do znaczenia tekstu prawnego, to należy wybrać takie znaczenie, które pozwala na sformułowanie normy zgodnej z zasadami systemu prawa

Dodatkowo: odwołując się do cech systemu prawa:

- Nie wolno interpretować przepisów prawa w sposób prowadzący do powstania luk w prawie
- Nie należy interpretować przepisów prawa w sposób prowadzący do rekonstrukcji norm sprzecznych z innymi normami
- Normy prawa wewnętrznego powinny być interpretowane zgodnie z normami prawa europejskiego
- Interpretacja prawa polskiego powinna być zgodna z normami prawa międzynarodowego publicznego

Dodatkowo: odwołując się do systematyki aktu prawnego:

- Przepisy prawne należy interpretować biorąc pod uwagę ich miejsce w systematyce zewnętrznej i wewnętrznej aktu normatywnego, chyba że ustalenia uzyskane na podstawie innych dyrektyw zgodnie wskazują, że usytuowanie przepisu w systemie prawa jest wadliwe” (*argumentum a rubrica*)

RODZAJ ZASTOSOWANYCH DYREKTYW INTERPRETACYJNYCH

WYKŁADNIA FUNKCJONALNA

- ustalenie znaczenia przepisów prawnych poprzez odwołanie się do przesłanek tworzących **kontekst funkcjonalny** rozumienia tekstu prawnego. Kontekst ten jest **bardzo złożony** i tworzą go m.in.:

- 1) **fakty o charakterze ustrojowym** (podstawowe zasady ustroju społecznego, politycznego i ekonomicznego państwa) i
- 2) **aksjologicznym** (oceny, reguły społeczne, społecznie akceptowane zasady słuszności i sprawiedliwości, tj. ogólna kultura społeczeństwa wyrażana w przyjętych w nim ocenach i normach społecznych).

Do tego dochodzą również takie składniki jak:

- 3) **cele społeczno-polityczne wysuwane przez grupy kierujące w społeczeństwie,**
 - 4) **zjawiska cywilizacyjne**, w związku z którymi reguluje się zachowania się ludzi w społeczeństwie takie jak np. technika komunikacyjna czy technika sanitarna.
- w zależności od konkretnej sytuacji, **na interpretatora oddziałują rozmaite elementy tego kontekstu**. Występują one niejednokrotnie w postaci **celu i funkcji normy** oraz **ocen i reguł społecznych**, które ma on brać podczas ustalania znaczenia normy.
 - **wielość, skomplikowanie** oraz **nieokreśloność wpływu tych czynników** na prawo obowiązujące sprawia, że wszelkie **normatywne koncepcje wykładni najbardziej różnią się rolą**, jaka jest przypisywana **dyrektywom funkcjonalnym**

RODZAJ ZASTOSOWANYCH DYREKTYW INTERPRETACYJNYCH

WYKŁADNIA FUNKCJONALNA (CELOWOŚCIOWA*)

- w wykładni interpretator powołuje się na **rozmaitego rodzaju cele** – stopień określoności tych celów jest różny, tak jak i **materiały** z których interpretator czerpie o nich wiedzę:
 - * teksty prawne,
 - * materiały przygotowawcze do poszczególnych aktów prawnych,
 - * można je również wyprowadzać z całości postulatów systemu prawa opartych z reguły na zasadach ustroju społeczno-politycznego.
- **sporne jest również to, o czyje cele chodzi** – prawodawcy, interpretatora, czy jeszcze jakieś inne (zasadniczy problem)
 - A. **teorie statyczne** – niechętnie dopuszczają cele w ogóle, a jeżeli już dopuszczają rozważania teleologiczne, to pod warunkiem, że to cele historycznego normodawcy
 - B. **teorie dynamiczne** – z kolei zainteresowane są „celami samej normy” czy też celami ustawodawcy aktualnego.

To właśnie dlatego tzw. **wykładnia celowościowa** – jako rodzaj wykładni funkcjonalnej jest **przedmiotem wielu kontrowersji**

DYREKTYWY WYKŁADNI FUNKCJONALNEJ

Dyrektywy interpretacyjne wykładni funkcjonalnej (J. Wróblewski):

DI 14 *Jeżeli w procesie wykładni uwzględnia się cele prawa, to posługując się celem normy należy go ustalić w ten sposób, by był zgodny co najmniej z celem instytucji, do jakiej interpretowana norma należy*

DI 15 *W razie wątpliwości dotyczącej znaczenia normy będącej elementem określonej instytucji prawnej należy znaczenie to ustalić w ten sposób, by odpowiadało ono funkcji tej instytucji jako całości*

DI 16 *Jeżeli możliwe są różne znaczenia normy prawnej to należy wybrać to znaczenie, przy którym norma jest najbardziej zgodna z przyjętymi ocenami i regułami społecznymi*

DI 17 *Jeżeli możliwe są różne znaczenia normy prawnej, to nie można wybrać znaczenia, przy którym norma byłaby sprzeczna (albo niezgodna) z przyjętymi ocenami i regułami społecznymi*

***** Nie można ustalać znaczenia normy, przy którym norma byłaby sprzeczna (albo niezgodna) z przyjętymi ocenami i regułami społecznymi (wersja mocniejsza DI 17)**

DYREKTYWY WYKŁADNI FUNKCJONALNEJ

DI 18

Jeżeli w procesie wykładni uwzględnia się oceny i reguły społeczne, to należy się nimi posługiwać jednolicie co najmniej w stosunku do wszystkich norm instytucji, do których interpretowana norma należy

Dodatkowo:

- Interpretując przepisy prawne należy brać pod uwagę cele regulacji prawnej (*ratio legis*)
- Interpretując teksty prawne, należy uwzględniać funkcje prawa, tzn. brać pod uwagę konsekwencje społeczne i ekonomiczne, do jakich będzie prowadziła określona interpretacja, i wybrać taką, która prowadzi do konsekwencji najbardziej korzystnych
- Przy interpretacji przepisów prawa należy brać pod uwagę powszechnie akceptowane normy moralne, zasady sprawiedliwości i słuszności
- Ustalając znaczenie tekstu prawnego należy brać pod uwagę podstawowe zasady ustroju społecznego, politycznego i ekonomicznego państwa
- Interpretując przepisy należące do danego aktu prawotwórczego, nie można przyjmować ocen i zasad wzajemnie się wykluczających

DYREKTYWY INTERPRETACYJNE

Dyrektywa interpretacyjna – reguła wskazująca jak ustalić znaczenie tekstu prawnego, w sytuacji gdy owe znaczenie nie jest jasne. W ramach wykładni operatywnej dyrektywy interpretacyjne dzielimy na:

I STOPNIA

- określają jak interpretator powinien ustalić znaczenie (treść i zakres) wyrażeń występujących w tekście prawnym biorąc pod uwagę **podstawowe konteksty**, w jakim wyrażenia te są użyte przez ustawodawcę
- wyróżniamy trzy takie konteksty: językowy, systemowy oraz funkcjonalny, którym odpowiadają 3 grupy dyrektyw interpretacyjnych I stopnia: **językowe, systemowe, funkcjonalne**

II STOPNIA

- dyrektywy pozajęzykowe, które wyznaczają **sposób posługiwania się dyrektywami interpretacyjnymi I stopnia**:
 - 1) **dyrektywy procedury** – wskazują kolejność użycia dyrektyw I stopnia oraz moment końcowy wykładni,
 - 2) **dyrektywy preferencji** – wskazują jakie znaczenie tekstu prawnego należy zaakceptować w sytuacji, gdy zastosowane dyrektywy I stopnia nie prowadzą do jednoznacznych ustaleń (znaczenia są rozbieżne) – wskazują, który z możliwych wyników wykładni należy przyjąć (tj. jak rozstrzygać kolizje interpretacyjne). Możliwe **warianty kolizji interpretacyjnych**:
 - * gdy zastosowanie dyrektywy jednego typu (np. językowych) prowadzi do rozbieżności ustaleń oraz
 - * gdy rozbieżne rezultaty wykładni są efektem zastosowania różnych dyrektyw (np. językowych, systemowych, funkcjonalnych).

Akceptacja określonych dyrektyw preferencji jest związana z **przyjęciem statycznej ideologii wykładni prawa** lub **dynamicznej ideologii prawa**.

FUNKCJE DYREKTYW INTERPRETACYJNYCH

HEURYSTYCZNA

- ułatwienie rozstrzygnięcia wątpliwości związanych ze **znaczeniem** tekstów prawnych
- są one pomocne w procesie dochodzenia do ustalenia „**właściwego**” znaczenia przepisów prawnych

UZASADNIAJĄCA

- funkcja racjonalizująca wobec już podjętych decyzji interpretacyjnych,
- stanowią **argument uzasadniający dokonane rozstrzygnięcie interpretacyjne**
- tę funkcję dyrektyw eksponuje **formuła decyzji interpretacyjnej**, która jest elementem modelu wykładni operatywnej:
„przepis P ma znaczenie Z, ze względu na zastosowane dyrektywy interpretacyjne D1, D2, ... Dn”

Dyrektywy interpretacyjne podobnie jak **pozostałe reguły egzegezy** (reguły kolizyjne, inferencyjne), są **wytworem doktryny** oraz **praktyki**, wykształconym w procesie rozstrzygania problemów z zakresu obowiązywania norm i interpretacji tekstów prawnych. *De facto* **nie mają charakteru reguł prawnych obowiązujących i są przyjmowane na zasadzie powszechnej akceptacji** przez praktykę i doktrynę prawniczą.